

Caps de caragol sense closca!

Antoni Serés i Aguilar

En la concisa introducció que duu per títol "*Quatre mots de lletra*" Josep M. Folch i Torres exposa les directrius de la popular versió teatral de "*Els Pastorets o l'Advent de l'Infant Jesús*" (1916). D'una banda, l'autor fidel al conjunt global de la seva literatura utilitza "*un llenguatge casolà i planer emprant una vegada més una trama infantil envoltada d'anacronismes que accentuen la bona jeia dels personatges i el tarannà particular dels dimonis*". I, per una altra banda, proposa "*redreçar una successió de quadres tradicionals exclosa en aquesta ocasió de xavacaneries i d'irreverències en comparació a espectacles d'altres autors*". En bones paraules, "*pretén guiar-nos cap a una proposta amb olor de molsa humida, suro florit i encisada per l'escena dels pastors que a l'establia adoren el Nen Jesús*".

Els orígens del gènere dels pastorets els trobem en els drames religiosos medievals. *L'officium pastorum* (l'adoració dels pastors) és el punt de partida d'antigues celebracions que els fidels interpretaven durant la nit de Nadal en les esglésies al redós de la missa del gall. Segons s'explica, els esclats de cants, balls i mostres de joia col·lectiva que es generaven es tallaren en sec en entrar en vigor disposicions eclesiàstiques arran del Concili de Trento 1545 – 1563 que evitaven de convertir els temples en espais de disbauxa. Desaparegudes les representacions de l'interior de les esglésies, es traslladaren al carrer i després a locals teatrals.

Reculant en el temps, la mostra escrita més antiga que s'ha trobat de teatre medieval sobre pastorets fou recollida per Gabriel Llabrés i es conserva a la Biblioteca de Catalunya com a *Manuscrit Llabrés* (s. XV i XVI). Concretament són un total de 49 Consuetes Mallorquines, de les quals sis són inspirades en la naixença de Jesús i dues en l'adoració dels pastors. Més endavant i amb la publicació a Vic de *Los Pastorets en Betlem o sia Lo Naixemen de Ntre. Senyor Jesucrist* (1887), a càrrec del prevere Miquel Saurina, els pastorets entraran per primera vegada i en català a utilitzar el que es coneix com a la triple estructura de l'argument: la lluita secular entre àngels i dimonis (el be i el mal), el relat evangèlic de Sant Josep i la Verge Maria (el naixement de Jesús) i el sainet dels pastors (amb més marge d'acció per lluïment d'autors i actors).

Entremig de les troballes de Gabriel Llabrés i l'obra de Miquel Saurina, ens han arribat notícies d'una versió del notari barceloní Ignasi Plana que va fer fortuna entre les classes acomodades a final del s. XVIII i textos anònims en castellà datats a l'entorn de l'any

1860 que sovint són plagis els uns dels altres. Convé entendre, però, que aquesta dinàmica en aquell temps no tenia les mateixes connotacions que les que pugui tenir en l'actualitat. Per un costat, cal observar que parlem de documents sovint anònims a cavall de la divulgació o el divertiment i, per l'altre, fonts d'inspiració amb garanties d'èxit que utilitzaven dramaturgs de renom com Frederic Soler, Pitarra. Precisament un exemple de calc el trobem entre *El Bressol de Jesús o En Garrofa i en Pallanga* de Pitarra (1891) i el text castellà de *Los Pastorcillos o sea Bato y Borrego* (1867). Ara bé, és de justícia ressenyar que gràcies a Frederic Soler els pastorets s'incorporen a la tradició culta tot i que curiosament, no va figurar el seu nom en el programa i que al final de l'estrena tampoc va sortir a saludar el públic, potser perquè era conscient del plagi.

De representacions dels pastorets a Catalunya en l'actualitat se n'escenifiquen un bon grapat. Els textos més sol·licitats són els de Josep M. Folch i Torres *Els Pastorets o l'Adveniment de l'Infant Jesús* (80 grups); Ramon Pàmies: *L'Estel de Natzaret* (20 grups); Frederic Soler, Pitarra: *El Bressol de Jesús o En Garrofa i en Pallanga* (12 grups), però hi ha moltes més versions com les de Miquel Ferrà *Els Pastorets*, Lluís Millà *El Naixement de Jesús o Els Pastorets Catalans Borrego i Carquinyoli*, Antoni Molins *El Nacimiento del Salvador o la Rendición del Esclavo*, Francesc d'A. Picas *La Flor de Nadal*, Joaquim Ruyra *La Bona Nova*, Jacint Verdaguer *L'Adoració dels Pastors...* i altres fins arribar a la xifra d'uns 40 textos d'autors locals representats en casals parroquials, centres cívics, ateneus, casinos... que esdevenen en definitiva una de les tradicions arrelades del Nadal Català.

Encara que en aparença només pugui semblar un entreteniment infantil, el fenomen dels pastorets és importantíssim. La llista segur que és molt més extensa i complexa, però som molts els que gràcies a la seva influència ens hem estrenat en un escenari o ens fa venir a la memòria una primera anada al teatre, el record d'un fragment, una melodia, un dimoni... És sense cap mena de dubte una de les nostres bases culturals i convé mirar-la i valorar-la com tantes i tantes altres coses, eh que sí fúries de l'infern?

Antoni Serés i Aguilar
Article aparegut originàriament
a la revista *Garbes d'o* núm. 17 (desembre de 2000)

Bibliografia:

- CURET, Francesc. *Història del teatre català*. Enciclopèdia Catalana Aedos. Barcelona 1967
- FABREGAS, Xavier. *Història del teatre català*. Ed. Millà 1978
- FOLCH i TORRES, Josep M. *Els Pastorets o l'Adveniment de l'Infant Jesús*. Col. Catalunya Teatral. Obra 167 2a època. Editorial Millà. Barcelona 1992
- REIXACH, Modest (Coordinació) *Calendari de Festes de Catalunya, Andorra i la Franja*. Ed. Alta Fulla i Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona 1989
- VILÀ I FOLCH, Joaquim. *Els pastorets de Frederic Soler, Pitarra* (A manera de presentació) Introducció del llibre de SOLER, Frederic. (Pitarra) *El Bressol de Jesús o en Garrofa i en Pallanga*. Col. Catalunya Teatral. Obra 258 2a època. Editorial Millà. Barcelona 1991
- VILÀ i FOLCH, Joaquim. *El dimoni dels Pastorets – aproximació a una teologia popular* - Serra d'Or. Novembre de 1978 pàg. 693 - 697